

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ιδέα για αυτό το πόνημα οφείλεται στην σύμπτωση τριών γεγονότων. Το κυριότερο είναι η πάνω από τρεις δεκαετίες διαρκούσα δικηγορική μου δραστηριότητα και οι συζητήσεις που είχα με πολλούς δικαστικούς λειτουργούς όλων των βαθμίδων. Η δικηγορική εμπειρία δεν μας προσγειώνει μόνο στις διαστάσεις της καθημερινότητας, μας επιτρέπει συγχρόνως να έχουμε μια γενικότερη εικόνα του συστήματος. Οι δικαστές από την άλλη μεριά (λιγότερο οι εισαγγελείς) δεν είναι συνήθως φλύαροι για τα εσωτερικά τους τουλάχιστον όχι με τρίτους. Η επιστημονική συζήτηση είναι πάντως μια σχετικά ανώδυνη μεθοδολογία για να διαπιστώσει κανείς αν ορθώς αντελήφθη τα πράγματα.

Το δεύτερο γεγονός είναι η επί 4 χρόνια διοικητική εμπειρία που απέκτησα ως αναπληρωτής Πρόεδρος και Πρόεδρος της Νομικής Σχολής. Αν πραγματικά θέλει κανείς να ασχοληθεί με αυτού του είδους τη διοίκηση – σίγουρα σε μικροεπίπεδο – θα αναγνωρίσει πολλά φαινόμενα για τα οποία απλώς έχει διαβάσει ή τα υποψιάζεται. Το πανεπιστήμιο, και κατ' επέκταση το υποσύστημα του η Νομική Σχολή, είναι το τυπικό παράδειγμα της επαγγελματικής γραφειοκρατίας, με ελευθερία στη διαμόρφωση του προϊόντος της (διδακτικό έργο, έρευνα, δημοσιεύσεις) και πολύ χαλαρή ιεραρχία.

Το τρίτο γεγονός είναι ότι, έχοντας από ετών εντοπίσει στις βιβλιοθήκη της συζύγου μου μια ενδιαφέρουσα Βιβλιογραφία για τη θεωρία των οργανώσεων, και ακολουθώντας την, επιβλαβή για την εν στενή εννοία απασχόλησή μου, τάση μου να ανακατεύομαι σε όποιο επιστημονικό χώρο μου πέσει στα χέρια, είχα

μελετήσει κάποια κλασσικά συγγράμματα του χώρου, ξεκινώντας βέβαια από το *Wirtschaft und Gesellschaft* του Max Weber.

Για τον τρόπο που τα τρία αυτά εντελώς ανεξάρτητα μεταξύ τους γεγονότα με οδήγησαν στο να συνδυάσω την εμπειρία και τη γνώση που κρυβόταν πίσω τους θα πω κάποια πράγματα στην εισαγωγή. Η εργασία με οδήγησε εξάλλου σε μια σειρά εισπηδήσεων σε αλλότριους χώρους. Ο πιο κοντινός μου ήταν το Συνταγματικό Δίκαιο, όπου ελπίζω να απέφυγα σοβαρά ατοπήματα. Όσον όμως αφορά την εισπήδηση στη Θεωρία των Θεσμών και την Οργανωσιακή θεωρία, φοβούμαι ότι οι εκδρομές ενός νομικού στους χώρους αυτούς είναι πρόσφορες για συμπεράσματα που θα ανησυχούσαν τους ειδικούς του κλάδου. Πιστεύω πάντως ότι το αντικείμενο είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον κι ο χρόνος ώριμος για την αντιμετώπιση του. Ιδανικά ένας νομικός κι ένας θεωρητικός των οργανώσεων θα έπρεπε να συνεργασθούν για μια διεπιστημονική ανάλυση. Ας ελπίζουμε ότι κάτι τέτοιο θα καταστεί δυνατόν όταν περάσουμε στο στάδιο των συγκεκριμένων προτάσεων, που η εργασία αυτή ενσυνείδητως αποφεύγει.

Θα ήθελα τέλος να ευχαριστήσω τον Καθηγητή Νίκο Μουζέλη για μια πολύ χρήσιμη συζήτηση που είχα μαζί του καθώς και τη σύζυγό μου Τόνια που η παλιά της ενασχόληση στο LSE μου επέτρεψε με ιδιαίτερως χρήσιμες συζητήσεις και έμμεσα με την επαφή με τη βιβλιοθήκη της, να εισέλθω στο χώρο της οργανωσιακής θεωρίας, ένα πολύπλοκο παίγνιο εμφανών κι ολιγότερον εμφανών σχέσεων αιτίων-αιτιατών και πολυάριθμων οπτικών γωνιών. Στη συνεργατίδα μου Νατάσα Καίσαρη είμαι ιδιαίτερως ευγνώμων για την πολύτιμη βοήθεια στις διορθώσεις αυτής της εργασίας που ήσαν αντιστρόφως ανάλογες προς το μέγεθός της.

Τέλος, για τη Δικαιοσύνη ελπίζω ότι θα συνεχίσει την αργή πορεία χειραφέτησης και νομιμοποίησής της, σίγουρα με πισωγυρίσματα, αλλά αναπόφευκτα στο βαθμό βέβαια που η πολιτική εξουσία έχει ακόμη πιθανότητες να δράσει αποτελεσματικά στα πλαίσια της Δημοκρατίας μας.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Επεχείρησα μια εφαρμογή της θεωρίας των οργανώσεων στο δικαστικό Σώμα. Αν και τα τελευταία 30-40 χρόνια έχουν αυξηθεί πολύ οι δημοσιεύσεις που αφορούν στην οργάνωση της Δικαιοσύνης και την ποιότητα της απονομής της και μάλιστα στον Ευρωπαϊκό χώρο, δεν μπόρεσα να εντοπίσω ένα γενικότερο έργο που θα εφάρμοζε στο χώρο αυτό συστηματικά τα διδάγματα της οργανωσιακής θεωρίας. Παράλληλα, έχοντας επηρεασθεί από την πολύ πιο μακροσκοπική οπτική γωνία του νέο-ιστιτουσιοναλισμού προσπάθησα να αναδείξω το γεγονός ότι η Δικαιοσύνη δεν αποτελεί απομονωμένο σύστημα ή οργάνωση, αλλά υπάρχει ως θεσμός και οργάνωση μέσα σε ευρύτερους οργανωσιακούς χώρους. Βεβαίως όλοι φέρομε μεθ' εαυτών το παρελθόν μας, την προγνωσία μας και τον τρόπο που έχουμε μάθει να εργαζόμαστε. Ως νομικός λοιπόν κατέστρωσα την εργασία αυτή πάνω στο πρότυπο του νομικού συλλογισμού. Τη μείζονα πρόταση την κατασκεύασα χρησιμοποιώντας ένα συνδυασμό σχημάτων και προτάσεων της θεωρίας των θεσμών και των οργανώσεων. Τη μέθοδο απανθίσματος που ακολούθησα την υπαγόρευσε αναγκαστικά και η ανυπαρξία ενιαίων Θεωριών στους χώρους αυτούς, όπου η λαβυρινθώδης βιβλιογραφία και το αποσπασματικό των θεμάτων αναλύσεως δεν αφήνει να διαφανούν ενιαίες θεωρίες πεδίου. Η ελάσσων πρόταση απαρτίζεται από το νομικό πλέγμα θεσμού και οργάνωσης, δηλαδή το Σύνταγμα και τον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάσταση Δικαστικών Λειτουργών (εφεξής ΚΟΔΚαΔΛ). Και εδώ υπήρξε μια επιλογή που είχε να κάνει με το Σύστημα Πολιτικής

και Ποινικής Δικαιοσύνης (και όχι Διοικητικής) και μια φυσιολογική, υφέρπουσα επικέντρωση στην Ποινική Δικαιοσύνη. Τέλος, η ελάσσων αντιστοιχίστηκε με τις θεωρίες της μείζονος για να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα οργανωσιακής θεωρίας για το σύστημα των Πολιτικών και Ποινικών κυρίως Δικαστηρίων, στο βαθμό που η αντιστοιχία αυτή ήταν δυνατή και παραγωγική.

Θεωρώ όμως αναγκαίο να γίνω λίγο πιο αναλυτικός για τους λόγους που με οδήγησαν σε αυτή την κατασκευή. Ο νομικός συλλογισμός με μείζονα, ελάσσωνα και υπαγωγή είναι ένα σχήμα σίγουρα αντιληπτό από νομικούς. Υπήρξε όμως και μια σειρά άλλων λόγων που επέβαλλε τη δομή αυτή στην εργασία. *Πρώτον*. Η εργασία αυτή προορίζεται να διαβασθεί κυρίως από νομικούς που κατά κανόνα δεν έχουν γνώση της θεωρίας των θεσμών και των οργανώσεων. Αυτό απέκλεισε η ενασχόληση με το αντικείμενο, δηλαδή τις συνταγματικές διατάξεις και τον ΚΟΔΚαΔΛ, να γίνει κατευθείαν με εργαλείο τη θεωρία των οργανώσεων. Ουσιαστικά έπρεπε να προταχθεί μια εισαγωγή στη θεωρία, η οποία όφειλε να συγκεντρώνει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Θα έπρεπε, δηλαδή, να αναπτυχθεί στο πρώτο και μεγαλύτερο τμήμα της εργασίας ένα απάνθισμα θεωρητικών θέσεων, φυσικά επιλεγμένων, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του αντικειμένου. Και εδώ δηλαδή υπάρχει ένα *hin und herwandeln des Blickes* (ένα παίξιμο του βλέμματος) μεταξύ αντικειμένου και θεωρίας, μεταξύ δεδομένων κανονιστικών προτάσεων και θεωρητικού εργαλείου. Έτσι θα μιλήσουμε για την πολυσημαντική έννοια του θεσμού, για την έννοια της οργάνωσης, για τη γραφειοκρατία και τις μορφές της, για τους σκοπούς των οργανώσεων και την υποκατάστασή τους, για την έννοια της ισχύος μέσα και γύρω από τις οργανώσεις. Όλα αυτά τα θέματα θα πρέπει να αναπτυχθούν περιεκτικά ώστε να σχηματισθεί ένα θεωρητικό corpus

ανεξάρτητο από οποιαδήποτε εφαρμογή, προορισμένο όμως για μια πολύ συγκεκριμένη εφαρμογή, την οργανωσιακή ανάλυση των Δικαστηρίων και της κατάστασης των Δικαστικών Λειτουργιών. Αλλά ακόμη κι αυτή η εφαρμογή θα έπρεπε να περιορισθεί. Έγινε με στόχο την αναζήτηση μέσα από αυτήν των «αδύναμων σημείων» στην «πανοπλία» της λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας των Δικαστών. Πρέπει να αναρωτηθεί κανείς στο σημείο αυτό προς τι η εισαγωγή στους μερικές φορές δυσνόητους συλλογισμούς της οργανωσιακής θεωρίας. Δεν είναι ορατά «δια γυμνού οφθαλμού» τα αδύναμα αυτά σημεία; Δεν τα έχουν ήδη επισημάνει κάποια μεμονωμένα άρθρα και τα εγχειρίδια του Συνταγματικού Δικαίου; Η απάντηση είναι όχι! Σκοπός της μελέτης δεν είναι μια ακόμη ανάλυση πχ. του ζητήματος της εκλογής της ηγεσίας του Δικαστικού Σώματος, αλλά η αποκάλυψη των μηχανισμών εκείνων που καθιστούν την ακτινογραφία του Δικαστικού Σώματος παθολογική. Θα πρέπει να αντιληφθεί κανείς την οργανωσιακή θεωρία ως ένα αξονικό τομογράφο που καθιστά ορατό όχι μόνο το προφανές, το δια γυμνού οφθαλμού αντιληπτό αλλά ολόκληρο το ικρίωμα, τον σκελετό που στηρίζει το σύστημα της Δικαιοσύνης, όποτε και κατανάγκη θα αποκαλυφθούν τα παθολογικά μορφώματα που ενδεχομένως υπάρχουν. Επιχειρείται δηλαδή η ακτινογραφία του συστήματος με στόχο τον εντοπισμό παθογενειών στα πιο ευαίσθητα σημεία του. Για το λόγο αυτό έπρεπε προηγουμένως να «στηθεί» το αναλυτικό εργαλείο, «ο αξονικός τομογράφος» μόνος του και ανεξάρτητα από το αντικείμενο που προορίζεται για σάρωση. Δεύτερον. Η ανάγκη να παρουσιασθεί πρώτα το αναλυτικό εργαλείο, συνοδεύτηκε από την ανάγκη να προσδιορισθεί το αντικείμενο ανάλυσης δηλαδή το σύστημα εκείνο που διαχειρίζεται το status των Δικαστών και το εργασιακό περιβάλλον τους, τα Δικαστήρια, το οποίο επίσης δεν είναι αυτονόητο. Δεδομένου ότι το σύστημα αυτό περιέχεται στις βασικές του γραμμές στο Σύνταγμα και

κυρίως σε ένα νομοθέτημα (ΚΟΔΚαΔΛ) που μέσα σε δύο αιώνες άλλαξε ως προς τη συνολική του μορφή μια μόνο φορά (το 1988) και δεν διαθέτει ως κώδικας, εξ όσων τουλάχιστον γνωρίζω, ούτε μια σχολιασμένη έκδοση! Ετίθετο επίσης ζήτημα εντοπισμού τουλάχιστον των τμημάτων του εκείνων που εμφανίζονται ως ενδιαφέρουσες περιοχές εφαρμογής του αναλυτικού εργαλείου. Εκ του αποτελέσματος απεδείχθη ότι τα τμήματα αυτά καλύπτουν το μεγαλύτερο τμήμα του αντικειμένου (του οργανισμού) έτσι ώστε να δικαιούται να ομιλήσει κανείς για μια καταρχήν συνολική «ακτινογραφία». Τρίτον. Αν στην παρουσίαση του αναλυτικού εργαλείου θα πρέπει να συγχωρήσει ο αναγνώστης το σχετικά πυκνό και ενίοτε δυσνόητο κείμενο, στην περιγραφή του αντικειμένου θα πρέπει να ανεχθεί το γεγονός ότι συμπεριλαμβάνονται σε αυτό τμήματα του συστήματος που και μόνη η θέση τους υπό ανάλυση μπορεί να δημιουργήσει αντιδράσεις, ως προς το γεγονός ότι η σχεδόν αδύνατη αντικατάστασή τους, θα έπρεπε να αποκλείσει τη θέση τους υπό ανάλυση. Έτσι ερχόμαστε στον τρίτο και τελευταίο λόγο για τον οποίο προτιμήθηκε η συγκεκριμένη δομή της εργασίας. Η εργασία αυτή δεν επιδιώκει τη διατύπωση προτάσεων, οι οποίες λογικά θα έπρεπε να υπάρχουν στο τελευταίο τμήμα της, το αποτέλεσμα της «ακτινογραφίας». Εκείνο που επιδιώκει είναι το να καταστήσει πιο φωτεινό το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν κανόνες πολύ σημαντικοί για την ποιότητα της Δικαιοσύνης, αλλά και της ίδιας της Δημοκρατίας σε αυτή τη χώρα. Η φωτεινότητα παρέχει πάντα πλεονεκτήματα για την κριτική ενατένιση του αντικειμένου. Επειδή ενδεχομένως κάποια δυνατά συμπεράσματα της εργασίας αυτής θα μπορούσαν να διαταράξουν ισορροπίες δεκαετιών έκρινα ότι η διατάραξη αυτή θα πρέπει να προέλθει από τον προβληματισμό των ενδιαφερομένων και όχι από την κινδυνώδη ενασχόληση ενός θεωρητικώς απορούντα, επιδιδόμενου σε «προτάσεις».

2. Ευαισθητοποίηση για την οργάνωση της Δικαιοσύνης

Με το πρόσφατο (2015) μέρος δεύτερο του συλλογικού έργου της Εταιρείας Δικαστικών Μελετών με τον τίτλο: η οργάνωση του δικαστικού συστήματος¹, παρουσιάζεται για πρώτη φο-

1. Σε αρχική ηλεκτρονική μορφή είχα λάβει γνώση του κειμένου αυτοτελώς με τον υπέρτιτλο «Έκθεση απόψεων των συνεργατών του Τομέα» (Προφανώς εννοείται ο Τομέας Οργάνωσης Δικαστικών Υπηρεσιών, Επιλογή, Εκπαίδευση, Αξιολόγηση κλπ ως αυτός περιγράφεται στην πρώτη σελίδα της εκθέσεως υπό την ευθύνη των *Φωτίου Καϊμενάκη*, *αεροπαγίτη ε.τ.*, και *Χριστόφορου Κοσμίδη*, *αεροπαγίτη*). Από το κείμενο αυτό (σελ.141) δεν προκύπτει ημερομηνία, ταχέως όμως εμφανίσθηκε (2015) από τη Νομική Βιβλιοθήκη εντυπωσιακός τόμος συνολικής εκτάσεως 732 σελίδων με τον τίτλο: «Συμβολή για την αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης» και υποτίτλους «Βελτίωση της Ποιότητας και Ταχύτητας της Πολιτικής και Ποινικής Δίκης και (Αναδι-) Οργάνωση του Δικαστικού και Σωφρονιστικού Συστήματος». Πρόκειται για συλλογική προσπάθεια που ξεκίνησε το έτος 2013 από την Εταιρεία Δικαστικών Μελετών. Το θέμα που θα μας απασχολήσει εδώ αποτελεί το μέρος δεύτερο αυτού του τόμου με τον τίτλο: Η οργάνωση του Δικαστικού Συστήματος σελ. 109-242. Το κείμενο είναι το ίδιο με αυτό που είχα πρωτοδιαβάσει στην αρχική ηλεκτρονική μορφή με τη διαφορά ότι στο τέλος του έχουν προστεθεί είκοσι πέντε σελίδες σχολίων των *Λ. Κίτσου* / *Σ. Τσαντίνη* (σελ. 243-247) και *Ν. Φραγκάκη* (σελ. 248-268). Το κείμενο αυτό έχει ευρύτατη οπτική γωνία και ασχολείται με μεγάλο αριθμό κρίσιμων ζητημάτων. Η εργασία αυτή (το συγκεκριμένο μέρος) δικαίως μπορεί να χαρακτηριστεί πρωτοποριακή, τόσο ως προς τη συνολική κάλυψη θεμάτων που σπανίως συζητούνται επιστημονικά, όσο και ως προς τις εν μέρει τολμηρές προτάσεις της. Η βασική μου επιφύλαξη είναι διττή: *Πρώτον επί της μεθοδολογίας του έργου*: Ουσιαστικά (σε αντίθεση με τα άλλα μέρη του συλλογικού αυτού έργου) δεν υπάρχει συστηματική ποσοτική και κυρίως ποιοτική ανάλυση και συστηματική επιστημονική θεμελίωση, υπάρχει δηλαδή ένα σημαντικό *θεωρητικό έλλειμμα* και *έλλειμμα ανάλυσης*: *δεύτερον* μεγάλο τμήμα του μέρους, αναπτύσσει *προτάσεις* αλλαγών της νομοθεσίας, πολλές από τις οποίες εμφανίζονται ιδιαίτερας προσφύεις και λογικές. Πι-